

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Филология факультеті
Студенттердің кезекті XXXIY ғылыми-теориялық конференциясы

«Қазақ филологиясы» секциясы мәжілісінің хаттамасы

Түркістан қаласы

13 қараша 2025 ж

Қатысқандар:

Секция төрайымы: ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Ж.Исаева

Төрайым орынбасары: ф.ғ.к. М.Әліпхан

Секция мүшелері: ф.ғ.к., доцент Кошанова Н., ф.ғ.к., доцент Көшенова Т., ф.ғ.к., доцент Ислам Д., ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Мағжан С., ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Карсыбекова Ш., ф.ғ.к., д.м.а. Молдашева А., ф.ғ.к. Р.Байымбетова, PhD Г. Абиханова, PhD М.Талдыбаева

Секция хатшысы: PhD, доцент м.а. Ж.С.Ергубекова

Студенттер: 22

Күн тәртібі:

«Қазақ филологиясы» секциясы бойынша студенттердің кезекті XXXIY ғылыми-теориялық конференциясына ұсынылған баяндамаларды тыңдау-талқылау.

Тыңдалды:

Секция төрағасы Ж.Исаева студенттердің кезекті ғылыми теориялық конференциясын ашып, сөз сөйледі. Білімгерлерге ғылым жолында шығармашылық шабыт пен соны ізденістер, ғылымға басқан қадамдарына толағай табыс тіледі. Ал конференция жұмыстарына сәттілік тілеп, жұмыстарын бастады. Баяндамалардың рәсімделуі мен конференцияның өту ережелерін түсіндіріп, студенттік конференцияға алдын-ала ұсынылған баяндама жасайтын студенттер тізімі мен олардың тақырыптарымен таныстырды.

Жоспарға енгізілген 18 баяндама тыңдалды.

Әр баяндамашыға тақырыбы бойынша сөз сөйлеуге 7 минут регламент сақталып, сұрақ-жауапқа 3 минут уақыт берілді.

Жақыпбек Гүлсезім. Әл-Фарабидің "Қайырымды қала тұрғындары..." туралы трактатындағы Бірінші Тұлға жайында. ФҚӘ-411А тобының студенті. Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., қауымд.проф. М.Әліпхан:

Алғашқы болмыс басқа барлық болмыстардың бар болуының бірінші себебі болып табылады. Ол барлық кемшіліктерден ада. Керісінше одан басқа барлық нәрседе бір немесе бірнеше қандай да бір кемшіліктің болуы міндетті. Бірақ Бір болып табылатын Ол осы кемшіліктердің барлығынан да арылған. Сондықтан оның болмысы ең кемел болмыс және басқа бүкіл болмыстардан бұрын бар болған. Оның болмысынан да жоғары тұратын және одан да бұрын келетін қандай да бір болмыстың болуы мүмкін емес. Демек Ол болмыстық мәртебесі тұрғысынан дәрежесі ең жоғары және болмыстық кемелдік тұрғысынан да ең жоғары мәртебеге ие! Сол себепті де Оның болмысы мен жаратылысына жоқтықтың (адам) араласуы ешқандай да мүмкін емес. Оның қандай да бір түрде идеялық болмысқа ие болуы мүмкін болмағанындай, қандай да бір түрде бар болмауы да мүмкін емес. Сондықтан да ол – әзәли (ежелгі). Әзәли болуы үшін ешқандай да бір нәрсеге мұқтаж емес, мазмұндық және формалық тұрғыдан әрдайым бар. Оның бақи болуы және әрдайым болмысқа ие болуы үшін мазмұнының өзі жеткілікті, одан басқа еш нәрсенің қажеті жоқ. Ешқандай болмыс оның болмысына ұқсас бола

алмайтындай секілді, ол иеленген немесе ие болмаған болмыс дәрежесіне жеткен ешқандай болмыс жоқ. Өйткені ол материя емес, я болмаса материя немесе формадан да тұрмайды. Керісінше оның болмысы барлық материя немесе болмыстан тәуелсіз. Оның суреті (формасы) да жоқ. Өйткені сурет форма тек қана материяда болуы мүмкін. Егер оның суреті бар болса, оның формасы материя мен суреттен пайда болуы керек еді. [1. 52]

Алла – алғашқы және мәңгі болмыс. Барлық нәрсенің бар болуының бастауы – Алла. Ол ешкімнен пайда болған жоқ, ешкімге тәуелді емес. Барлық басқа нәрсе (мысалы, адамдар, табиғат, ғалам) – уақыт өте келе жаратылған. Ал Алла – ешқашан жаратылмаған, әрдайым бар. Алла – мінсіз, кемшіліксіз. Басқа барлық жаратылыстарда бір кемшілік бар: әлсіздік, шектеулілік, уақытқа тәуелділік сияқты. Ал Аллада мұндай кемшілік жоқ. Ол – кемел (толық, мінсіз) болмыс. Алланың болмысы ештеңеге мұқтаж емес. Адам өмір сүру үшін ауа, су, тамақ, жарық, жылу сияқты нәрселерге мұқтаж. Ал Алла ештеңеге мұқтаж емес – оның болмысы өзінен-өзі бар. Ол – мәңгі және өзгеше. Алла әрдайым болған және әрдайым болады. Оның алдында ештеңе болған емес. Оның болмысы барлық материя мен формадан (дене, сурет, пішін сияқты) тәуелсіз. Яғни Ол — рухани әрі шексіз болмыс, біз білетін материалдық заттарға ұқсамайды. Оны суреттеп немесе бейнелеп болмайды. Себебі сурет пен форма тек материяға тән (мысалы, ағаш, тас, адам денесі. Ал Алла — материя емес, сондықтан Оның бейнесін елестету немесе суреттеу мүмкін емес. Демек Фараби бабамыз Алланың ежелгі, мәңгі, кемел, тәуелсіз және формасыз болмыс екенін дәлелдеп түсіндіреді. Яғни Ол – барлық бардың бастауы, ештеңеге мұқтаж емес, және Оның болмысына жоқтық, әлсіздік немесе шектеулілік араласа алмайды.

Әл-Фараби трактаттарындағы басты тақырып ізгіліктің Құдай сипатымен байланыстыра отырып барлық болмыстың Жаратушысы Алланың сипаттарын абсолют ретінде алып идеал қала тұрғындарының басты белгілері етіп алады.

Сұрақтар: Ж.Исаева: Қандай еңбектерді пайдаландыңыз?

Шәкәрім Құдайбердіұлының бірінші тұлға туралы пікірі

Абайдың «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» сөзін тұжырымдаңыз

Бұл тақырыпты таңдауыңыздың себебі.

Г.Абиханова: Әрбір ер-азамат өзінің жеке бас мүддесін ойласа қайырымды қала тұрғыны бола алады ма? Адам шектеулі өмірінде өз мүддесін ғана ойласа материалдық құндылыққа бет алады, қайырымды қала тұрғынының басты ерекшелігі Алланы тануға ұстылу.

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Оразбек Гүлбаршын. Әл-Фарабидің "Бақыт жолын сілтеу" трактатындағы адам болу жайы. ФҚӘ-411А тобының студенті. Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., қауымд.проф. М.Әліпхан:

Әбу Насыр Әл-Фараби (араб.: الفارابي محمد نصر أبو; Әбу Насыр Мұхаммад ибн Мұхаммад Тархан ибн Узлағ әл-Фараби ат-Турки; 870 – 950 ж. ш.) — әлемге әйгілі ойшыл, пәлсапашы, әлеуметтанушы, математик, физик, астроном, ботаник, лингвист, логика, музыка зерттеушісі. Отырар қаласында туған [1. 47].

Әбу Насыр Әл-Фараби — түркі ойшылдарының ең атақтысы, ең мәшһүрі, “Әлемнің 2-ұстазы” атанған ғұлама. Оның заманы “Жібек жолы” бойындағы қалалардың, оның ішінде Отырардың экономикасы мен мәдениетінің дамыған кезіне дәл келеді. Әбу Насыр Әл-Фараби Орта Азия, Парсы, Ирак, араб елдері қалаларына жиһанкездік сапарлар жасап, тез есейді. Ол жерлерде көптеген ғұламалармен, ойшыл-ақындармен, қайраткерлермен танысып, сұхбаттасты. Тарихи деректер бойынша 70-ке жуық тіл білген. Өздігінен көп оқып, көп ізденген ойшыл философия, логика, этика, метафизика, тіл білімі, жаратылыстану, география, математика, медицина, музыка салаларынан 150-ге тарта трактат жазып қалдырды.

Шығармаларында көне грек оқымыстыларының, әсіресе, Аристотельдің еңбектеріне талдау жасады (Аристотельдің “Метафизика”, “Категория”, “Бірінші және екінші аналитика” сияқты басты еңбектеріне түсіндірмелер жазған). Арабтың атақты ғалым-

географы ибн-Хаукал өзінің “Китаб Масалик уә мамалик” атты еңбегінде және 13 ғасырларда өмір сүрген ибн-Халликан өзінің “Уфиат әл-аиан фи әл-Заман” атты еңбегінде Әбу Насыр Әл-Фарабидің арғы аталарының аттары (Тархан, Ұзлақ) таза түркі тілінде келтірілген. Болашақ ғалым алғашқы сауатын туған жерінде өз тілімен ашса да, 12 — 16 жас шамасында керуенге ілесіп, білім іздеп Бағдатқа кетеді. Әбу Насыр Әл-Фараби дүниеге келгенге дейін 126 жыл бұрын түркілердің үлкен мәдени орталығы болған Фараб қаласы бейбіт жолмен ислам дінін қабылдаған болатын. Ол кез санасы ашық әрбір мұсылманға ислам діні ғылымымен шұғылдануды парыз еткен. Осы кезден бастап Әбу Насыр Әл-Фараби араб тілді ғалым болып есептеле бастады.

Әл-Фараби мұрасының ең биік шыңы — оның адам болмысына, рухани жетілуіне және бақыт ұғымына байланысты терең пайымдары. Ол үшін адам болу — тек биологиялық тіршілік иесі болу емес, ол — ақыл мен парасат арқылы өз мәнін тануға ұмтылатын рухани жүйе. «Бақыт жолын сілтеу» трактатында Фараби адамның өмірлік мақсатын ізгілік пен жетілудің ең биік сатысына жеткізу деп біледі. Философ үшін бақыт — адамның ең жоғары игілігі, оның барлық әрекеттерінің түпкі себебі әрі нәтижесі. Бақыт — басқа бір мақсатқа жету құралы емес, ол адамның өз болмысының кемел шегі, рухани тұтастық пен қанағат күйі.

Бақыт ұғымы, Фарабидің трактаттарындағы бақыт ұғымы басқа да философтардың көзқарастарымен салыстыра отырылып қарастырылды.

Сұрақтар: Ж.Исаева: *Аристотель бақытты қалай түсіндірді?*

Сіздің ойыңыздағы бақыт қандай?

Т.Көшенова: *Кемелдікке жеткен адам бақытты ма?*

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Барат Іңкәр. Аудармадағы варианттылық түрлері. ФРЛ-521А тобының студенті.

Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. А.Молдашова.

Сұрақ: Г.Абиханова: *Корпусстарға қалай бөлесіз? Қалай пайдалана аласыз?*

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Бекмағанбет Кәусар. ФРЛ-521Б тобының студенті. Қазақ тіліндегі дыбыстардың жасалу қоры. Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. А.Молдашова:

Сұрақтар: Г.Абиханова: Ғылыми жаңалығыңыз неде?

Ж.Исаева: Кімнің еңбектерін негізге алдыңыз?

Негізгі фонетистерді атаңыз?

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Арманова Айсұлу. ФҚФ-311 тобының студенті. Қазақ тілінің цифрлық кеңістіктегі дамуы мен заманауи қолданыс үрдістері. *Ғылыми жетекші: Ф.ғ.к., проф м.а. Г.Жылқыбай:*

Қазіргі уақыт — қоғам өмірінің барлық салаларын байланыстыратын, қоғамдық ақпараттық кеңістікті құрайтын инновациялық цифрлық технологиялар мен процестердің кезеңі. Мұндай кеңістіктегі ақпарат қабылдауда, түсінуде және бағалауда кез келген түрде цифрланады және түрленеді. Жалпы, бұл процестердің негізі қоғамды ақпараттандыру болып табылады. Қазіргі қоғам ақпараттық және желілік технологиялардың әсерінен белсенді дамып келеді, сөйтіп коммуникация саласында болып жатқан елеулі өзгерістердің негізгі факторы болып табылады. Бұл өзгерістер қазіргі қазақ тіл білімінің түрленуіне (модификация) түбегейлі әсер етеді де, оны жетілдіру, дамыту мәселелері пайда болады.

Соңғы онжылдықта әртүрлі дереккөздерден келетін цифрлық мәліметтер көлемінің қарқынды өсуі байқалады. Мысалы, Social Media Today зерттеуі бойынша, әлемде күн сайын 4 квинтиллион байт дерек өндіріледі екен және барлық деректің 90% соңғы екі жылда жасалған. Осындай үлкен көлемдегі деректерді басқару және жылдам өңдеу қиындық тудырады. Ал мұндай кең көлемдегі мәліметтер күнделікті тұрмыстағы әртүрлі мәселелерді анықтауға және маңызды шешім жасауға мүмкіндік береді. Статистердің деректеріне жүгінсек, ақпаратты тұтынушы адамның пайдалы уақытының 80 пайызы

цифрланады және түрленеді. Бұл өзгерістер қазіргі қазақ тіл білімінің информации) жаңа әдістерін іздестіру қажет. Яғни табиғи тілдегі ақпарат ағымын түрленуіне (модификация) түбегейлі әсер етеді де, оны жетілдіру, дамыту мәселелері «тізгіндеудің» ең бір ұтымды жолы ретінде қазіргі замандағы цифрлық технологияның пайда болады.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Қандай корпустармен жұмыс жасадыңыз? Қай платформаларды білесіз?

М.Әліпхан: Жасанды интеллект адамды жалқаулыққа апара жатыр?

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Тұрарбек Мерей. Абай шығармашылығын орта мектепте оқыту. ФҚӘ-211 тобының студенті. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., доцент Т.Көшенова.*

Ұлы Абайдың шығармашылық мұрасы – халқымыздың ғасырлар бойы маңызын жоғалтпаған рухани казынасы. Абайдың сөзі – қазақтың бойтұмары, Абайды тану, бағалау, насихаттау, оқыту – қоғамдық ой-санада тың серпілістер туғызатыны хақ. Заман, уақыт талабына орай Абайды жаңа қырынан тану, ғылыми тұрғыдан жаңалықтар жасалуы – заңдылық.

Абай – ұлы ұстаз-кемеңгер. Абай шығармашылығы тақырыбы – мәңгілік тақырып. Абай тақырыбы – ұлт үшін қызмет ететүші бағдаршам.

«Жаңғыру – өткеннен қол үзіп, тек жаңа құндылықтарға жол ашу деген сөз емес.

Шын мәнінде, бұл – ұлттық мұраларымызды бүгінгі оң үрдістермен үйлестіре дамытуды көздейтін құбылыс. Бұл ретте, біз Абайды айналып өте алмаймыз. Себебі, ұлы ойшыл осыдан бір ғасырдан астам уақыт бұрын ұлтты жаңғыруға, жаңаруға, жаңа өмірге бейім болуға шақырған.

Елбасымыздың: «Заманалар ауысып, дүние дидаы өзгерсе де, халқымыздың Абайға көңілі айнамайды, қайта уақыт өткен сайын оның ұлылығының тың қырларын ашып, жаңа сырларына қаныға түседі.

Абай өзінің туған халқымен мәңгі-бақи бірге жасайды, ғасырлар бойы қазақ елін, қазағын биіктерге, асқар асуларға шақыра береді», – деген өнегелі сөзі ақын мұрасының мәңгілік өсиет ретінде бағаланатынын айқын аңғартады.

Абайдың шығармаларына зер салсақ, оның үнемі елдің алға жылжуына, өсіп-өркендеуіне шын ниетімен тілеулес болғанын, осы идеяны барынша дәріптегенін байқаймыз. Ал, ілгерілеудің негізі білім мен ғылымда екенін анық білеміз. Абай қазақтың дамылсыз оқып-үйренгенін бар жан-тәнімен қалады. «Ғылым таппай мақтанба» деп, білімді игермейінше, биіктердің бағына қоймайтынын айтты. Ол «Біз ғылымды сатып мал іздемек емеспіз», – деп тұжырымдап, керісінше, ел дәулетті болуы үшін ғылымды игеру керектігіне назар аударды. Ұлы Абайдың «Пайда ойлама, ар ойла, Талап қыл артық білуге» деген өнегелі өсиетін де осы тұрғыдан ұғынуымыз қажет.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Нақты әдістерге тоқталсаңыз?

Ж.Исаева: Күтілетін нәтижеңіз не?

Неше әдебиет пайдаландыңыз?

Жұмысты рәсімдеуге байланысты ұсыныстар берілді.

М.Әліпхан: Абайды танып біттік деп ойлайсың ба?

Осы педагогикалық технологиялардың Абайды оқытудағы пайдасы не?

Ойната жүріп оқыту дегенді жасы үлкендерге қолдануға болады ма?

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Мұрат Ақбота. ФҚӘ-211 тобының студенті. Әлеуметтік желідегі пікірталастардың тілдік-прагматикалық ерекшеліктері. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., проф м.а. Г.Жылқыбай.*

XXI ғасыр — ақпараттық дәуір. Қазіргі ақпараттық қоғамда коммуникацияның сипаты түбегейлі өзгеріп, жаңа медиалық орта қалыптасты. Бұқаралық ақпарат құралдарынан гөрі интернет пен әлеуметтік желілер ақпараттың негізгі таралу арнасына айналды. Қоғамдағы өзекті мәселелер мен жаңалықтарды, әлемдегі болып жатқан өркендеу мен дағдарысты, таңғаларлық оқиғалар мен жантүршігерлік жайттардан әлеуметтік желілер арқылы хабардар болып отырамыз. Facebook, Instagram, TikTok,

Telegram, YouTube секілді желілік платформаларда адамдар тек жаңалық тұтынушы ғана емес, пікір білдіруші, ақпарат жасаушы, талқылаушы ролінде көрінеді. Осы контекстте әлеуметтік желілердегі пікірталастар заманауи коммуникацияның өзегіне айналып отыр. Бірақ ең жаманы-ол ақпараттардың не дұрыс, не бұрыс екеніне көз жеткізбей жатып, шын яки жалған екенін ажыратпастан желідегі сайттарда демде таралып, талқыға түсуі. Ешбірі ол ақпараттың шынайлығына назар аударып жатпайды. Сол үшін әлеуметтік желі бүтінде адамдар арасында қызу пікірталастар мен қақтығыстар ортасына айналған.

Әлеуметтік желідегі пікірталас — динамикалық, көпқабатты, көп дауысты дискурс. Бұл жерде адамдар пікірін еркін білдіреді, эмоциясын жасырмайды, ойын ашық жеткізеді, өз принциптерін ұстанып, келесі тарапқа өзінің дұрыс деп таныған аргументтерді ұсынады және өзіндік ойын дәлелдей алады. Тілдік таңбалар прагматикалық мақсаттарға бағынады: қысқа жазу, ықшам формалар, эмоция, графикалық құралдар. Бұл тілдік бірліктердің қызметі дәстүрлі мәтіндердегі функциядан өзгеше. Бұнда жазба тіліндегідей қатып қалған қағида мен ереже жоқ, сен ондағы тілдік таңбалар мен сөздік қолданыстарды өзгерте де аласың немесе қаласың жаңасың қолданысқа енгізуге де болады. Бірақ ол үшін қазіргі уақыттағы әлеуметтік желі пайдаланушылары мен жастар арасындағы ең өзекті тақырыптар мен олардың қызығушылықтарын білу қажет.

Зерттеудің өзектілігі — қазақ тілді онлайн кеңістіктің қарқынды дамуы, пікірталастардың көбеюі, ал осы дискурсқа қатысты кәсіби, лингвистикалық, прагматикалық зерттеулердің әлі аздығы. Біз білеміз әлеуметтік желідегі тілдік ерекшеліктердің бар екендігін, ондағы таңбалық жүйелердің сан алуандығын көріп те жатырмыз. Бірақ, ондағы заңдылықтар мен ерекшеліктерді тілдік жүйемен салыстыра отырып жүргізілген зерттеулер өте аз. Қазақ медиалингвистикасында әлеуметтік желі тілі енді ғана жүйелі түрде қарастырылып жатыр. Сондықтан бұл тақырып — теориялық та, практикалық та маңызы бар мәселе зерттеуге мүмкіндік береді. Әлеуметтік желілердегі пікірталастардың тілдік-прагматикалық ерекшеліктерін зерттеу маңызды, себебі бұл коммуникациялық алаңдағы мәдени ерекшеліктерді, тілдің бейресми стильдерін, эмоция мен интонацияны жеткізу тәсілдерін түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар, бұл зерттеу интернет-коммуникациядағы тілдік нормаларды, қатысушылар арасындағы әрекеттесу заңдылықтарын анықтауға мүмкіндік береді.

Сұрақтар: М.Әліпхан: *Әлеуметтік желінің тіл мәдениеті мен тіл әдебіне қатысы қандай?*

Г.Абиханова: *Жастар тіліндегі тілдік элементтерге көзқарасыңыз қандай?*

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Үшқын Жансая. ФҚФ- 311 тобының студенті. *Этнофразеологизмдердің тілдік табиғаты. Ғылыми жетекші: ф.ғ.к., доцент С.Мағжан.*

Тіліміздегі фразеологиялық тіркестер лексиканың ең бір негізгі саласы, тіл байлығының көрсеткіші болып табылады. Тұрақты тіркестер өзінің экспрессивті-эмоциялық әсерлігімен көзге түседі. Фразеологиялық тіркестер мәнерлілік қасиетіне байланысты көркем шығармада молынан қолданылып, олар адамның тіл байлығын арттыруға, ойын өрістетуге, көркемдік талғамын ұштауға жәрдемін тигізеді. Қазақ тіл білімінде, түркологияда фразеологияның жалпы проблемалары бұл күнде жан-жақты қарастырылуда. Жалпы түркологияда елеулі орын алатын бұрынғы сөздіктерде идиомдық және басқа тұрақты сөз тіркестері тым сирек кездеседі. Фразеологизмдер — тіліміздің бөлінбес бір бөлшегі, яғни өзінің көнелену жағынан да, тұлға, мағына тұрақтылығы жағынан, стиль жағынан да оларға тән ерекшеліктері бар. Тілімізде көкейге қонымды, көркем, тілге орамды алуан түрлі сөз тіркестері кездеседі. Тіл қазынасына жататын қатқабат тіркес, тізбектерді халық орынды пайдаланады. Мақал-мәтелдермен бара-бар жоғары бағалап, оларды сақтап келеді. Сол сан-саналы тізбек, қалыптасқан тұрақты сөз тіркестерін жинау, топтастыру, мән-мағынасын ашудың қажеттілігін байқаймыз.

Қазақ тілінде этнофразеологизмдердің тілдік табиғаты қолданыс аясында айқын көрініп, олардың этнографиялық көрінісі әртүрлі тілдік фактілермен ерекшеленіп, ұлт

тілінде тарихи сипатқа ие болады. Этнофразеологизмдер этнос өмірінде туындап, өзіне ғана тән рухани, мәдени танымды суреттеп, тіл әлемінде ерекше қолданылып, айрықша мағынаға ие сөзқолданыстардың бірі болып табылады. Тіл, мәдениет, өркениет өзара бір-бірімен сабақтастықта әрі үйлесімділікте өмір сүретіні мәлім. Кез-келген тілдің бірліктері сол ұлттың дүниетанымы, қоршаған әлемді қабылдау ерекшелігіне байланысты рухани және материалдық мәдениеті жөнінде мол мағлұмат береді. Тіл этностың бүкіл рухани, мәдени байлығының негізгі көрсеткіші болып табылады және ұлт тіліндегі этномәдени лексика ұрпақтан-ұрпаққа жетіп, оның мәдени мұрасы ретінде мәңгі сақталады. Кез келген тілдің көрінісі халықтың тарихына, мәдениетіне, әдебиетіне, салт-дәстүріне, әдет-ғұрпына, дүниетанымына, жалпы тұрмыс-тіршілігіне байланысты болып, сол тілден мол деректер беретіні мәлім. Тілді мәдениетпен байланыстыра зерттейтін, сонымен бірге тілдің қызметіндегі және қалыптасуындағы, дамуындағы лингвистикалық, этномәдени және этнопсихологиялық факторлардың өзара әсерін, бір-бірімен байланысын қарастыратын тіл білімінің жаңадан дамып келе жатқан саласы- этнолингвистика болып табылады. Этнолингвистиканың бір арнасы этнофразеологизмдер болып табылады. Тіліміздегі этнофразеологизмдер – лексиканың ең бір негізгі саласы, тіл байлығының көрсеткіші болып табылады. Тұрақты тіркестер өзінің экспрессивті-эмоциялық әсерлігімен көзге түседі. Фразеологиялық тіркестер мәнерлілік қасиетіне байланысты көркем шығармада молынан қолданылып, олар адамның тіл байлығын арттыруға, ойын өрістетуге, көркемдік талғамын ұштауға жәрдемін тигізеді. Қазіргі тіл білімі тілді адам мен ойлаумен, сана- сезіммен байланыстыра үйретуге тырысумен қатар тілдік фактілерді де тілдік тұлғамен және ұжыммен тығыз ара-қатынаста зерттеумен де ерекшеленеді, бұндай жағдайда тілдің ұлттық – мәдени ерекшеліктеріне, сонымен қатар тілдік бірлікті зерттеуге үлкен көңіл бөлініп келеді. Қазіргі таңда тіл мен мәдениеттің өзара байланысын зерттеу — тіл білімінің маңызды бағыттарының бірі. Әсіресе, қазақ тіліндегі этнофразеологизмдер — халықтың рухани болмысын, тарихи жадын, салт-дәстүрін, дүниетанымын бейнелейтін тілдік бірліктер ретінде ерекше назар аударуға лайық.

Баяндамашы сұрақтарға толық жауап беріп өз тұжырымдарын дәлелдеп бере алды.

Арын Нұрайлы, Батыр Фариза. ФҚФ-211 тобының студенті. Бренд атауларының әлеуметтік тілтанымдық сипаты. *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к., доцент м.а. С.Мағжан.*

Қазіргі қоғамда тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, мәдени және экономикалық процестердің маңызды көрсеткіші ретінде қарастырылады. Нарықтық қатынастар мен жаһандану үдерісінің дамуы нәтижесінде тіл жаңа қызметтік бағыттарға ие бола бастады. Солардың бірі - бренд атауларының тілдік және әлеуметтік танымдық табиғаты.

Бренд атаулары - қоғам мен мәдениеттің өзара байланысын бейнелейтін тілдік феномен. Олар тек тауар немесе қызметті белгілеу үшін ғана емес, сонымен қатар қоғамдағы құндылықтар, идеалдар мен мәдени ерекшеліктерді білдіру үшін де қолданылады. Яғни, бренд атауы – әлеуметтік және танымдық ақпаратты жеткізетін таңба, ол тұтынушы санасында белгілі бір бейне, эмоциялық әсер және құндылық жүйесін қалыптастырады. Бренд атауының семантикалық табиғаты тілдік тұрғыдан қарастырғанда, қоғам санасында «сенімділік», «тұрақтылық», «бедел» және «танымалдық» секілді ұғымдарды бейнелейді. Брендтер тұтас образ бен ассоциативтік байланыстарды қалыптастыра отырып, қоғамдағы мақсаттар мен құндылықтарға сәйкес қызмет атқарады.

Бүгінгі таңда бренд атаулары қоғамдық сана мен мәдениеттің ажырамас бөлігіне айналды. Тұтынушылар бренд арқылы өз әлеуметтік мәртебесін, дүниетанымдық ұстанымын және жеке сәйкестігін білдіреді. Мысалы, әлемдік деңгейдегі «Apple», «Nike», «Coca-Cola» сияқты брендтер тек компанияның атауы емес, сонымен қатар «заманға сай болу», «жетістікке ұмтылу», «қуаныш пен еркіндік» сияқты әлеуметтік ұғымдармен байланысады. Ал қазақ нарығындағы «Qazaq republic», «Qulan», «Kade shapan» т.б. сияқты атаулар ұлттық мәдениет пен тілдік санаға тән ерекшеліктерді сақтай отырып, қоғамдағы тілдің әлеуметтік және танымдық рөлін күшейтеді.

Осы тұрғыдан алғанда, бренд атауларының әлеуметтік тілтанымдық сипатын зерттеу - қазіргі тіл білімінің өзекті бағыттарының бірі. Өйткені тіл тек қарым-қатынас құралы емес, ол адам санасының, мәдени тәжірибесінің және әлеуметтік қатынастар жүйесінің көрінісі.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Қазақ тіліндегі қазақ тініндегі бренд атауларында қандай тілтанымдық үрдістер басым? Калька, кірме сөздер, ұлттық концептілер.

Ж.Исаева: 1. Бренд қай елдің термині?

2. Қанша мысал алдыңыз?

3. Бұл тақырыпты не мақсатта алдыңыз?

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Бекмаханова Ұлпан Маратқызы. ФҚФ-211 тобының студенті. Тәуелсіздік кезеңіндегі саяси лексиканың қалыптасуы және даму ерекшелігі. *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. Ж.Сүйінжанова:*

Сұрақтар: Г.Абиханова: Саяси терминді мектеп бағдарламасына енгізу мен әлеуметтік желілерде насихаттау қаншалықты маңызды?

Ж.Исаева: Жұмыстың мақсаты не?

Көшенова: тақырыпты топтарға бөлдіңіз, қайсысына тоқталдыңыз?

М.Әліпхан: Қоғам мен саясат дегеніміз не? Біз қай формацияда өмір сүреміз? Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Темірбекова Дильназ Батырбековна. ФҚФ-211 тобының студенті. БАҚ тіліндегі саяси терминдердің жасалу жолдары. Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. Ж.Сүйінжанова: Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Қали Назым Маратқызы. ФҚФ-211 тобының студенті. Қоғамдық сана мен ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы БАҚ тілінің рөлі (Егемен Қазақстан газеті негізінде). *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. Ж.Сүйінжанова:*

Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық бірегейлікті сақтау мен нығайту – кез келген мемлекет үшін стратегиялық маңызы бар мәселе. Ақпараттық қоғам жағдайында бұқаралық ақпарат құралдарының (БАҚ) қоғам өміріне ықпалы орасан зор. БАҚ тек ақпарат таратушы ғана емес, сонымен қатар қоғамдық сана мен ұлттық құндылықтарды қалыптастырушы негізгі идеологиялық құралға айналды.

Қазақстанда бұл бағытта ерекше орын алатын басылымдардың бірі – «Егемен Қазақстан» газеті. Ол тәуелсіздік жылдарынан бері елдің саяси, әлеуметтік және рухани өміріндегі өзгерістерді жариялап, ұлттық идея мен қоғамдық сананың дамуына зор үлес қосып келеді. Сондықтан «Егемен Қазақстан» тәжірибесі арқылы БАҚ тілінің қоғамдық сана мен ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы рөлін қарастыру аса өзекті. Бұқаралық ақпарат құралдары — қоғамның рухани және саяси өмірін қалыптастырудағы негізгі құрал. 1990-жылдардағы Қазақстанда тәуелсіздік алғаннан кейін БАҚ тілі қоғам санасын жаңғыртудың басты құралы болды.

«Социалистік Қазақстан» атауы кезінде газеттің тілі ресми, идеологиялық сипатта болды, онда көбінесе «партия», «интернационализм», «социализм» сияқты ұғымдар басым еді. Тәуелсіздік алғаннан кейін газет атауы «Егемен Қазақстан» болып өзгеріп, тілдік саясатта да ірі өзгерістер байқалды.

Бұл өзгеріс тек атауда ғана емес, газеттің стилінде, тақырып мазмұнында және мақалалардағы лексикада көрініс тапты.

1991–1995 жылдар аралығында газет беттерінде «тәуелсіздік», «егемендік», «мемлекет», «ұлттық мүдде», «тіл саясаты» сияқты жаңа терминдер белсенді қолданылды. Мысалы, 1991 жылғы 17 желтоқсандағы санында: «Тәуелсіз елдің келешегі — өз тілін, дінін, тарихын құрметтеген ұлттың қолында» деген сөздер жарияланды. Бұл ұран қоғамдық санадағы ұлттық идеяны қалыптастыруға бағытталды. Сонымен қатар, сол кезеңде ұлттық тарихқа, мәдениетке, дәстүрге қатысты мақалалар көбейді. Мысалы, «Қазақтың тәуелсіздігі — рухани жаңғыру бастауы» атты мақалалар қоғамдық пікірді қалыптастыруға ықпал етті. Газет беттерінде жарияланған материалдарда халықтың

ұлттық сана-сезімін арттыруға бағытталған публицистикалық стиль басты болды. Бүгінгі таңда БАҚ тілінің мәдени және идеологиялық ролі тек ақпарат беру деңгейінде ғана емес, ұлттық кодты сақтап, қоғамның рухани тұтастығын қамтамасыз ететін фактор ретінде қарастырылуы тиіс. БАҚ тіліндегі әрбір сөз, ұғым, стильдік тәсіл ұлттық дүниетанымның көрінісі болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда, «Егемен Қазақстан» тәжірибесін зерттеу – қазіргі қазақ журналистикасының рухани және мәдени миссиясын анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу тақырыбының өзектілігі ұлттық сана мен бірегейліктің қазіргі кезеңдегі трансформациясы мен ақпараттық кеңістіктегі ықпалдар аясында айқындалады. Жаһандану үдерісі шетелдік мәдениет пен тілдің енуіне жол ашқан жағдайда, ұлттық БАҚ тілінің сапасын, тазалығын және мазмұнын сақтау – ұлттық қауіпсіздік мәселесімен тең дәрежеде қарастырылуы қажет. Осы баяндамада БАҚ тілінің қоғамдық сана мен ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы ролі «Егемен Қазақстан» газеті материалдары мен тәжірибесі арқылы талданады. Мақсат – ақпарат құралы ретінде БАҚ тілінің қоғамдағы идеологиялық, мәдени және рухани қызметін анықтау және оның ұлттық тұтастықты нығайтудағы мәнін көрсету.

Слан Назерке. ФҚӘ-312 тобының студенті. Қазақ тілін оқытуда этнопедагогикалық элементтерді қолдану жолдары. *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. А.Даулетова.*

Тәрбие алғашқы адамдармен бірге пайда болды. Өртүрлі қоғамда өсіп келе жатқан әулиетке берген тәрбиесіне орай өмір қажеттілігі де жылдам не шабан дамитыны белгілі. Осыдан тәрбие тәжірибесін топтастыру және қорытындылау, арнайы оқу-тәрбие мекемелерін ұйымдастырып, жастарды өмірге дайындаудың қажеттілік туындады.

Ежелгі дүниенің Қытай, Индия, Египет, Греция сынды аса дамыған елдерінде сол заманның өзінде тәрбие тәжірибесі бір арнаға келтірілді, одан теория түзу қадамдары жасалды. Ол кезде табиғат, қоғам жөніндегі барша білімдер философия шеңберінде жинақталатын, алғашқы педагогикалық тұжырымдарды сол ғылыми аумақта дүниеге келді. Барша замандарда адамдардың рухани және тән-дене дамуында шешуші рөл атқарған қуаты мол күшті халық педагогикасы беріп келген. Инабаттылық, еңбектік, тән-дене тәрбиесі бойынша халық қайталанбас ғажайып өміршең жүйе түзді. (8.7-б)

«Этнопедагогика» деген ұғымды педагогика ғылымына ең алғаш жиырмамыншы ғасырдың 70-ші жылдарында чуваш халқының педагогы Г.Н.Волков ендірген. Оның анықтамасы бойынша, «этнопедагогика-бұқара халықтың бала тәрбиесіндегі тәжірибесін, олардың педагогикалық көзқарасын зерттейтін ғылым, отбасы, ру мен тайпа, ұлыс пен ұлт педагогикасы туралы ғылым».

Этнопедагогика-салыстырмалы түрде педагогикалық ғылымдарының жас саласы. Бұл ғылымның зерттеу жүйесі XIX ғ. Екінші жартысынан бастап қана қолға алынды. «Әр халықтың бала тәрбиелеу жөнінде өзіне тән жүйесі бар. Бір халықтың бала тәрбиесі жөніндегі озық ой-пікірі басқа халықтарға да өнеге бола алады. Сөйтіп ол барлық халықтарға ортақ рухани қазынаға айналады. Халықтық тәрбиеде озық үлгілерге сүйене отырып, тәрбиенің үлгісін жинақтауға болады. Бірақ ол тәрбиенің қаншама озық үлгісі болып саналғанымен дәл сол халықтың үлгісіне салып барлық халықты бірдей тәрбиелейміз деу мүмкін емес. Себебі әр халықтың бала тәрбиелеу тәжірибесі қаншама жақсы болғанмен, ол сол халыққа ғана тән тәрбие түрі болмақ. Бұл жерде әр халықтың бала тәрбиелеудегі өзіндік ұлттық ерекшелігі арқылы тәрбие ісінде оң нәтижеге қол жеткізеді» дейді К.Д.Ушинский. Халық педагогикасы- халықтың сан ғасырлық рухани байлығы, ол бүкіл халықтық санаға негізделген. Ол халықтық тәрбиенің эмпирикалық білім, білігі мен сана-сезімінің жиынтығы. Онда халықтың бала тәрбиесінде сан ғасырлар бойы жинақталған озық ой-пікірнің, тәлім-тәрбиесінің тұтас көрінісі қорытылып көпшілік қауымға ұсынылған. (1.5-6 бб)

«Этнопедагогика-халықтың жас ұрпақты тәрбиелеу жөніндегі ой-пікірлері, олардың педагогикалық көзқарастары туралы. Халық педагогикасы-халықтың ауыз әдебиетінде, салт-дәстүрлерінде, ырымдарында, балалар ойындары мен ойыншықтарында кездесетін педагогикалық мағлұматтар мен тәрбиелеу тәжірибесінің жиынтығы. » - дейді

Г.Н.Волков. Педагог және философ ғалым Г.Н.Филонов: «Халық педагогикасы - жергілікті халықтың қабылдаған тәрбиелеу әдіс-тәсілдері. Бұлар ұрпақтан-ұрпаққа өмір барысында білім мен дағдылар арқылы жалғасып отырады.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Мұғалімдерге қандай семинарлар өткізу керек?

Ж.Ергубекова: Этнопедагогикалық тәрбиенің көзіне нақты мысалдар келтіріңіз?

Ж.Исаева: Жасанды интеллект қолдандың ба?

«Төрт анадағы» этнопедагогикалық элементті атаңыз.

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Мәжит Еңлік. ФҚӘ-312 тобының студенті. Қазақ тілін оқытуда медиатану элементтерін қолдану арқылы тілдік құзыреттілікті дамыту. *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к. А.Даулетова:*

Бұл жоба қазақ тілін оқыту үдерісінде медиатану элементтерін тиімді қолдану арқылы білім алушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға бағытталған. Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында медиа мәдениеті мен медиасауаттылық — тұлғаның білімді, ойлы, қоғаммен байланыс орната алатын азамат ретінде қалыптасуының маңызды көрсеткіші. Сол себепті қазақ тілін үйретуде медиатану элементтерін кіріктіріп оқыту оқушылардың тілдік білімін тереңдетумен қатар, олардың ақпаратты талдау, сараптау және дұрыс қабылдау дағдыларын қалыптастырады.

Жобада қазақ тілін меңгертуде қолдануға болатын түрлі медиатану элементтері (бейнефильмдер, жаңалықтар, әлеуметтік желілердегі жазбалар, жарнамалар, подкасттар және заманауи интернет материалдары) талданып, олардың тілдік құзыреттілікке әсер ету тетіктері көрсетіледі.

Медиамагистрлермен жүйелі жұмыс жүргізу арқылы оқушылардың сөздік қоры кеңейіп, грамматикалық сауаттылығы мен сөйлеу мәдениеті дамиды.

Сонымен бірге, медиа материалдарды талдау оқушылардың ойлау қабілетін жетілдіріп, өз көзқарасын дәлелмен жеткізуге үйретеді.

Жоба барысында медиатану элементтерін енгізудің тиімді әдіс-тәсілдері ұсынылады. Мысалы, жаңалық мәтіндерін талдау арқылы сөйлеу стилін үйрену, жарнамаларды зерттеу арқылы экспрессивті тіл құралдарын анықтау, бейнежазбалар негізінде пікірталас өткізу сияқты практикалық жұмыстар оқушылардың белсенді қатысуына және коммуникативтік қабілетінің артуына мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижесінде медиатану элементтерін пайдалану қазақ тілі сабақтарының мазмұнын жаңғыртуға, оқушылардың қызығушылығын арттыруға, тілдік және мәдени құзыреттілікті кешенді түрде дамытуға ықпал ететіні дәлелденді. Бұл тәсіл қазіргі заман талаптарына сай білім берудің инновациялық бағыты болып табылады.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Факт-чекингтің қанша түрі бар?

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Махсатқызы Талшын, Раимжан Рабиға Айдарқызы. ФҚӘ-511 А тобының студенті. Қазақ халық прозасындағы экология тақырыбы. *Ғылыми жетекші: ф.ғ.к., қауымдастырған профессор Адиева Пакизат Минаваровна:*

Біздің зерттеу жобамыздың тақырыбы: «Эко-фольклор – табиғатты танудың халықтық мұрасы» деп аталады. Бұл тақырыпты таңдауымыздың себебі – эко-фольклорға, яғни халық ауыз әдебиетіндегі табиғатқа қатысты шығармаларға деген бала кезден бастап қызығушылығымыздан туындады. Біз әрдайым аңыздар мен ертегілердің табиғатты таныту, қоршаған ортаны қадірлеу, жан-жануарларға қамқорлық жасау арқылы балалар мен жасөспірімдердің қиялын, ой-өрісін және адамгершілік қасиеттерін дамытуға қалай әсер ететінін қызықтап келдік.

Балалық шағымыздан әжемнің мейірімді дауыспен айтатын ертегілерін тыңдап өскен кезімізде, олардың тек қызықты әңгіме емес, адамға ой салатын, жан тыныштығын беретін ерекше туынды екенін байқадық. Сол сияқты, қазіргі балалар «Балапан» арнасындағы түрлі ертегі бағдарламаларын көріп, әдемі суреттері бар кітаптарды қолына алған сайын, олар табиғатқа, жан-жануарларға және қоршаған ортаға қызығушылық

танытатынына куәміз. Бұл бізді «неліктен эко-фольклор адамның ой-өрісін, қиялын және адамгершілік қасиеттерін дамытады?» деген сұраққа жауап іздеуге жетеледі.

Зерттеу барысында біз эко-фольклордың тәрбиелік мәнін, оның балалар мен жасөспірімдердің ой-өрісін кеңейту, қиялын дамыту жолдарын қарастырамыз. Біз зерттеу барысында эко-фольклор шығармаларын жаңа форматтарда тарату – аудио, бейне, электронды жинақтар арқылы – қызығушылықты арттырып, балалардың өміріне қайта енгізу мүмкіндіктерін де қарастырамыз. Эко-фольклор балаларға табиғатқа қамқорлық жасауға, әділдік пен достыққа ұмтылуға, жақсылық пен ізгілікті бағалауға үйретеді.

Біздің зерттеу жобамыз тек эко-фольклордың құрылымын талдай қоймай, оның өмірмен байланысын, адам жанына әсерін, сондай-ақ қазіргі ғылым мен техника дәуірінде де оның өзектілігін көрсетуге бағытталған. Эко-фольклор – халықтың рухани байлығы, өткен мен бүгінді, қиял мен шындықты жалғайтын көпір. Зерттеуіміздің нәтижесінде біз балалар мен жасөспірімдерге ұлттық мәдениетімізді таныту, табиғатты қорғау және шығармашылық қиялдарын дамыту үшін эко-фольклордың маңызын дәлелдегіміз келеді.

Эко-фольклор шығармалары арқылы балалар әрқашан табиғатқа, жан-жануарларға қамқорлық жасауды үйренеді, қиял әлемінде еркіндікпен армандайды, адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіреді. Сондықтан біздің зерттеу жобамыз эко-фольклордың тәрбиелік, мәдени және шығармашылық мәнін толық көрсетуге арналған маңызды еңбек болып табылады.

Эко-фольклор ұғымының мәні мен мазмұны

Эко-фольклор – халықтың табиғатқа деген көзқарасын, экологиялық танымын және өмір сүру мәдениетін көркем бейнелер арқылы жеткізетін ауыз әдебиетінің ерекше саласы. Ол халықтың тұрмыс-тіршілігі мен табиғатпен үйлесімді өмір сүру тәжірибесін көрсетеді. Эко-фольклор үлгілеріне ертегілер, аңыздар, мақал-мәтелдер, тыйым сөздер, наным-сенімдер және табиғатқа қатысты жырлар жатады. Бұл шығармаларда адам мен табиғат арасындағы өзара байланыс, табиғатты аялау мен қорғау идеясы басты орын алады.

Халық ауыз әдебиеті мен экологиялық мәдениеттің байланысы

Халық ауыз әдебиеті — экологиялық мәдениеттің бастау көзі. Қазақ халқы табиғатты тіршіліктің негізі, адамзаттың анасы ретінде құрметтеген. «Су — өмірдің көзі», «Атаңнан мал қалғанша, тал қалсын» сияқты мақал-мәтелдер халықтың экологиялық дүниетанымын айқын көрсетеді. Эко-фольклор арқылы ұрпақ табиғатқа жауапкершілікпен қарауға, қоршаған ортаны қорғауға тәрбиеленген. Демек, ауыз әдебиеті тек көркем мұра ғана емес, сонымен қатар экологиялық сана мен мәдениеттің қалыптасу мектебі болып табылады.

Тақырыптың өзектілігі мен зерттеу нысаны

Қазіргі жаһандану мен урбанизация дәуірінде табиғатқа деген қатынас өзгеріп, экологиялық дағдарыс мәселесі өзекті болып отыр. Осындай жағдайда халықтың дәстүрлі экологиялық мәдениетін, оның фольклордағы көрінісін зерттеу – экологиялық тәрбиенің ұлттық негізін айқындауға мүмкіндік береді. Зерттеу нысаны – қазақ эко-фольклорының мазмұны, тәрбиелік мәні және оны қазіргі қоғамда экологиялық сана қалыптастыруда қолдану жолдары.

Сұрақтар: Ж.Ергубекова: Нақты қай кейіпкер нақты қай аңыз-миф, ертегі, жырда кездеседі?

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Жарылқасым Шұғыла. ФҚФ-211 тобының студенті. Қазіргі қазақ әдебиетінің теориясы: жаңа көзқарас және жас ғалым дауысы. *Ғылыми жетекші: PhD Г.Абиханова:*

Әдебиет – қай халықтың болмасын ғылым майданында өз орнын ойып тұрып алатын ғылым саласы. Ол заманмен бірге өрбіп, сол заманда өмір сүріп жатқан адам санасымен тікелей байланысқа түсе отыра дамып отырады. Әр кезеңдегі әдебиетке назар салсақ сол кездегі тарихи, әлеуметтік құбылыстармен тікелей байланыста екендігін көре аламыз. Әдебиет теориясындағы зерттеу бағыттары, әдістері мен даму өрісі де сондай

факторлармен тікелей байланысты өзінің даму баспалдағын қалап келе жатқан ғылым саласы. Қазіргі қазақ әдебиеті теориясындағы бағыттар мен зерттеу әдістері әлемдік гуманитарлық ғылымның дамуымен тікелей байланысты. Әдебиет теориясында ХХ ғасырдың ІІ жартысынан бастап жаңа парадигмалық өзгерістер пайда болды. Соның ішінде постструктурализм, деконструктивизм, герменевтика, феминистік сын, постколониализм, мәдениетаралық креолизация сынды бағыттар әдеби талдаудың әдістерін түбегейлі жаңа арнаға бұрып, соны өзгеріс алып келгенін байқаймыз. Қазақ әдебиет теориясы да бұл ғаламдық әдебиет өзгерістерінен тыс қалмады. Соңғы жылдардағы заманауи шығармаларды оқығанда дәстүрлі талдау, зерттеу әдістері тақияға тар келіп, әлгі шығарманың өзіндік идеясын ашып бере алмай жатқандықтан мәтінді жаңа теориялық тұрғыда қайта қарау заманауи ғылыми әдістер арқылы барлау қажеттілігі туындады. Бұрынғы дәстүрлі зерттеу әдістері автор мен мәтін арасындағы байланысқа ғана басымдық берсе, қазіргі әдебиет теориясындағы әдістер мәтіннің көпмағыналылығын ашып, ашық жүйе ретінде қарастырып тани түседі. Осы тұрғыдан қазақ әдебиетін жаңа бағыттар арқылы талдау ұлттық әдеби ойдың дамуына тың серпін беріп отыр дей аламыз.

Ғылым салалары қарыштап дамып, гипержылдамдықпен ілгерілеп жатқан технология заманында адам санасы да едәуір дәрежеде өзгерістерге ұшырады. Адам санасы өскен сайын тіл, мәдениет, әдебиет сынды ғылым салалары да соған қарай икемделіп өзгередіні хақ. Ақпарат еркіндігі адам санасының, сөзінің, ойының еркіндігіне жол ашты. Әдебиетте осы сана еркіндігі нәтижесінде түрлі-түрлі психологиялық шиленіске, қақтығысқа, оқырманды бірде анда-бірде мұнда тартпақтап ақыр соны шешімді өзіне қалдырып шығарманы аяқсыз қалдырар талай шығармалардың тууына себеп болды. Бұл кемшілік емес жаңашылдық деп қабылданып оқырмандар арасында қызу талқыға, тартысқа, ең бастысы қызығушылыққа толы дискурстарды тудырды. Постструктурализм мәтін мағынасының тұрақсыздығын алға тартса, деконструктивизм мәтіннің өз ішіндегі қарама-қайшылықты, жасырын мәндерді аша түсті. Мәтінді ұғынудың диалогтік қырына назар аударған герменевтика болды. Қазақ әдебиетінің дәстүрлі қазынасын қазіргі жаңа теориялық көзқарастармен талдау – ұлттық әдебиетіміздің әлеуетін көретін маңызды бағыт. Сонымен бірге постколониалдық сын, креолизация ұғымдары қазақ әдебиетінің өткенімен тікелей байланыста. Отарлық езгі көрген кеңестік дәуірден кейінгі «отарлық сана», «мәдени гегемония» сынды мәселелерге назар салмай өту мүмкін емес. Ұлттық мәдениет, әдебиет, тіл, ұлттық код ұғымдары тәуелсіздікпен бірге қайта жаңғырып философиялық деңгейде көтеріліп келеді.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Постколониалды теория, гегемония қалай көрініс табады?

Т.Көшенова: Қазақ әдебиетінде феминизм қай уақыттан бастау алды?

Әдебиет теориясында мәтіннің көпмағыналылығы туралы не айта аласың?

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Жолдасова Жадыра. ФҚФ-211 тобының студенті. Мәтін, мағына, сана: ХХІ ғасырдағы заманауи әдеби талдаудың бағыттары (герменевтика, интертекстуалдылық, нарративистика негізінде). *Ғылыми жетекші: PhD Г.Абиханова:*

Қазіргі заман әдебиеттану ғылымы ХХ ғасырдағы дәстүрлі талдау әдістерінен (биографизм, социологизм, формализм) шығып, көркем мәтінді мағына мен сананың өзара әрекеттестігі ретінде қарастыруға бет бұрды.

Бұл өзгеріс гуманитарлық ғылымдағы «интерпретациялық бұрылыс» (interpretative turn) құбылысымен тығыз байланысты. Әдеби мәтін енді тек эстетикалық құбылыс емес, мәдени сана мен тілдің көрінісі, автор мен оқырман арасындағы мағыналық диалогтың нәтижесі ретінде зерттелуде.

ХХІ ғасырда әдебиетті тану ісінде герменевтика, интертекстуалдық және нарративистика сияқты жаңа бағыттар жетекші орын алды. Бұл тәсілдер мәтінді терең түсінуге, оның астарындағы мәдени, психологиялық және семиотикалық қабаттарды ашуға мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан алғанда, көркем мәтін тек жазылған дүние емес,

адам санасының көрінісі мен мәдени кодтардың тоғысу алаңы ретінде қарастырылады. Жалпы бұл жердегі терминдерге анықтама беріп, оларға тоқталып өтсек:

Мәтін – бұл әдеби шығарманың басты нысаны, яғни көркем ойдың тіл арқылы жүзеге асқан формасы. ХХІ ғасырда мәтін тек жазылған сөз ғана емес, мәдени код, әлеуметтік мағына жүйесі, сананың көрінісі ретінде қарастырылады. Сондықтан, бұл зерттеу «мәтін» – талдаудың орталығы, яғни барлық ұғымдар осы мәтіннен өрбиді.

Мағына – мәтіннің ішкі мазмұны, оқырман санасында қалыптасатын ұғым. Қазіргі әдебиетте мағына бір ғана автор тарапынан «жасалмайды», оны оқырман, мәдени контекст, тілдік құрылым бірге қалыптастырады. Осы тұрғыдан зерттеуде мағынаның герменевтикалық (түсіндіру, интерпретация), интертекстуалдық (мәтіндер арасындағы байланыс арқылы жасалатын мағына), нарративтік (оқиға мен баяндау формасынан туындайтын мағына) түрлерін аша түсеміз.

Сана – автордың, кейіпкердің және оқырманның дүниетанымдық, танымдық, психологиялық қабаттарын білдіреді. ХХІ ғасырда сана ұғымы әдебиетте тек адам психологиясы ғана емес, постгуманистік, мәдени, әлеуметтік, технологиялық сана тұрғысынан да зерттеледі.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Абайдың «Көзімнің қарасы» өлеңіне герменевтикалық талдау жасаңыз.

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Серік Ләзиза. ФҚФ-211 тобының студенті. Ғашықтық дастандардағы қалыптасқан сөз оралымдарының тілдік сипаты. *Ғылыми жетекші: PhD Ж.Ергубекова:*

Дастан- фольклордың эпикалық жанры. Ол Таяу Шығыс, Орта Азия, қазақ халықтары арасында кең тараған. Тақырыбына қарай дастандар батырлар жыры, ғашықтық жырлар, қиссалар болып бөлінеді.

Ғашықтық дастандар-ауыз әдебиетінің эпикалық жанрына жататын, негізгі мазмұны махаббат тақырыбына арналған көлемді жырлар. Бұл дастандарда кейіпкерлердің бір-біріне деген адал махаббаты, сезімі, олардың махаббат жолындағы қиындықтар мен сынақтар суреттеледі. Дастанның көркемдік негізінде адамгершілік, адалдық, сұлулық, сабыр сияқты қасиеттер дәріптеледі. Ғашықтық дастандар тек әдеби мұра ғана емес, сонымен қатар тілдің байлығын, көркемдік бейнелеу құралдарының табиғатын тануға мүмкіндік беретін ерекше дереккөз болып табылады. Соңғы жылдары тілтану саласында көркем мәтіннің тілдік табиғатына, поэтикалық құрылымына, бейнелі сөз қолданысына ерекше мән берілуде. Осы тұрғыдан алғанда, ғашықтық дастандардағы сөз оралымдарын зерттеу қазақ тілінің көркемдік жүйесін тереңірек тануға жол ашады.

Қазақ халқының мұрасы аса бай, оның ең көрнекті түрінің бірі-ғашықтық дастандар. Дастандар халықтың дүниетанымын, өмірге көзқарасын, арман-мұратын, сезімдік әлемін бейнелейді. Ғашықтық дастандар қазақ халқының эстетикалық талғамын, рухани құндылықтарын айқын көрсетеді. Олардың негізгі тақырыбы-екі жастың арасындағы адал махаббат, қоғамдағы әділет пен зұлымдықтың тартысы.

Ғашықтық дастандар батырлық жырлардан кейінгі поэтикалық дәстүрдің жалғасы болып табылады. Батырлық жырларда ерлік, ел қорғау, патриотизм басты идея болса, ғашықтық дастандарда адам жанының терең сезімдері, сүйіспеншілік пен тағдыр, адалдық пен опасыздық мәселелері көтеріледі. Қазақтың танымал ғашықтық жырлары “Қозы Көрпеш-Баян Сұлу”, “Қыз Жібек”, “Айман-Шолпан және т.б. Бұл өлеңдер алдыңғыларша батыр жорығын жырламайды, белгілі дәуірде қазақ елінің салт-санасы, кәсібі, елдігі қандай жайда болғанын білдіретін сөздер. Бұның екеуінде де көшпелі кәсіппен ру жігіне бөлінген, елдің ортасында өскен жастардың махаббат, достық бағасын түсінуі көрінеді. Екеуі де сол көшпелі елдің салт, ғұрпымен байланысқан махаббат жыры болады.

Ғашықтық дастандарда шығыста кең тараған кітаби шығармалардың сюжетіне құрылған. Мысалы, “Мың бір түн” кітабы және Фирдоуси, Низами, Физули сияқты классиктер туындылары. Солай бола тұрса да, бұл шығармалар қазақ топырағында біздің фольклорлық сипатты қабылдаған, эпикалық дәстүрлі мотивтермен, қосымша

сюжеттермен, ситуациялармен толыққан. Айталық, бас кейіпкерлер сауатты, медресе оқып, білім алған. Екі жас бір-біріне сырттай, түс көріп немесе басқа жағдайда ғашық болады. Екеуі, әсіресе, жігіт көп қиналады, ұзақ сапар шегеді. Қызды тауып, жолыққанда көрген азабын айтады, мұңын шағады.

Сұрақтар: Г.Абиханова: Дастан мен эпос айырмасы?

Ж.Исаева: Қандай еңбек қолдандыңыз?

Әдебиет теориясында мәтіннің көпмағыналылығы туралы не айта аласың?

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Тұрдалы Ақниет. Қазақ тілін оқытуда «CLIL» технологиясын цифрлық білім беру ортасында қолдану. ФҚӘ-312 тобының студенті. *Ғылыми жетекші: А.Даулетова:*

Қазіргі білім беру жүйесінде әлемдік интеграция, цифрландыру және көптілді орта қалыптастыру үдерісі жүріп жатқан кезеңде, қазақ тілін оқыту үнемі жаңашыл тәсілдерді қажет етеді. Солардың бірі – халықаралық деңгейде тиімділігі дәлелденген CLIL (Content and Language Integrated Learning) технологиясы. Бұл әдіс тілді оқытудың дәстүрлі шеңберінен шығып, оны пәндік мазмұнмен, ойлаумен және мәдениетпен кіріктіре меңгертуді мақсат етеді.

Жұмыстың өзектілігі – қазақ тілін тек қарым-қатынас құралы ретінде емес, білім мен дүниетанымның негізгі тіліне айналдыру қажеттілігінен туындайды. CLIL технологиясы осы бағытта қазақ тілін оқытудың жаңа сапалық деңгейін ұсынатын, оқушыны көптілді, мәдениетті, сыни ойлайтын тұлға ретінде қалыптастыратын әмбебап әдіс болып табылады. Зерттеу жұмысының басты мақсаты – қазақ тілін оқытуда CLIL технологиясын тиімді қолдану мүмкіндіктерін ғылыми және тәжірибелік тұрғыда негіздеу.

Мақсатқа жету үшін зерттеу үш негізгі тараудан тұрады:

Бірінші тарауда CLIL технологиясының пайда болу тарихы, ғылыми-педагогикалық негіздері және әлемдік зерттеушілердің тұжырымдары қарастырылады. Coyle, Marsh, Dalton-Puffer және қазақстандық ғалымдар еңбектеріне сүйене отырып, CLIL әдісінің теориялық моделі мен мазмұндық құрылымы талданады.

Екінші тарауда қазақ тілін оқытуда CLIL технологиясын практикалық тұрғыдан қолдану жолдары сипатталады. Мұнда пәндік және тілдік мақсаттарды біріктіру, сабақтың құрылымдық кезеңдері, оқушылардың тілдік белсенділігін арттыру әдістері мен қазақстандық педагогтердің тәжірибесі көрсетіледі.

Үшінші тарауда CLIL технологиясының инновациялық бағыттары мен болашақ даму перспективалары айқындалады. Цифрлық оқыту құралдары, CLIL мен STEAM технологиясын интеграциялау, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру мәселелері нақты ұсыныстармен берілген.

Жұмыстың нәтижесінде CLIL технологиясы қазақ тілін оқытудың заманауи және тиімді үлгісі екендігі анықталды. Бұл тәсіл оқушылардың тілдік құзыреттілігін, пәндік білімін және мәдени санасын бір мезетте дамытып, қазақ тілін жаңа әдістемелік деңгейге көтереді.

Баяндамашы баяндамасын жасап, қойылған сұрақтарға жауап берді.

Баяндамашылар жұмыстарын қорғап, комиссия мүшелері тарапынан қойылған сұрақтарға жауап берді. Жұмыстың орындалуы мен сұрақтарға берілген жауаптардың деңгейіне қарап комиссия төмендегідей шешім шығарды:

Конференция нәтижесінде «Қазақ филологиясы» секциясы бойынша 6 студент 1, 2, 3, орындарға лайық деп танылды.

Қаулы:

1. «Қазақ филологиясы» секциясы бойынша студенттердің кезекті XXXIV ғылыми-теориялық конференциясында баяндама жасап, жоғары деңгейде көрінген төмендегі студенттер университет тарапынан марапаттауларға ұсынылсын:

I орын – Жарылқасым Шұғыла. ФҚФ-211 тобының студенті. Қазіргі қазақ әдебиетінің теориясы: жаңа көзқарас және жас ғалым дауысы. *Ғылыми жетекші: PhD Г.Абиханова.*

II орын – Тұрарбек Мерей. Абай шығармашылығын орта мектепте оқыту. ФҚӨ-211 тобының студенті. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., доцент Т.Көшенова.*

II орын – Мұрат Ақбота. ФҚӨ-211 тобының студенті. Әлеуметтік желідегі пікірталастардың тілдік-прагматикалық ерекшеліктері. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., проф м.а. Г.Жылқыбай.*

III орын – Серік Ләзиза. ФҚФ-211 тобының студенті. Ғашықтық дастандардағы қалыптасқан сөз оралымдарының тілдік сипаты. *Ғылыми жетекшісі: PhD Ж.Ергубекова:*

III орын – Жақыпбек Гүлсезім. Әл-Фарабидің "Қайырымды қала тұрғындары..." туралы трактатындағы Бірінші Тұлға жайында. ФҚӨ-411А тобының студенті. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к., қауымд.проф. М.Әліпхан.*

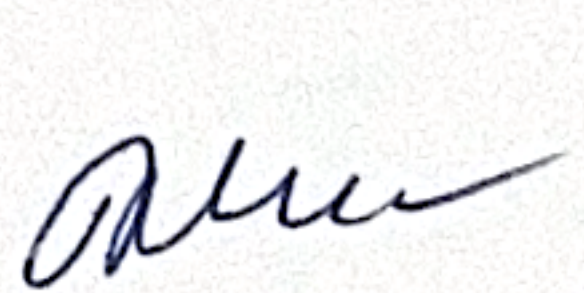
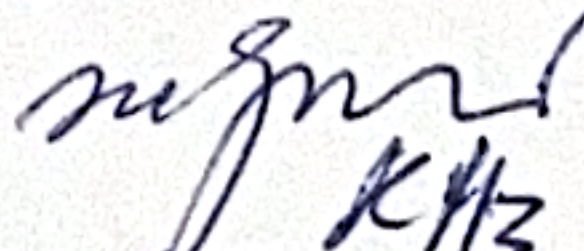
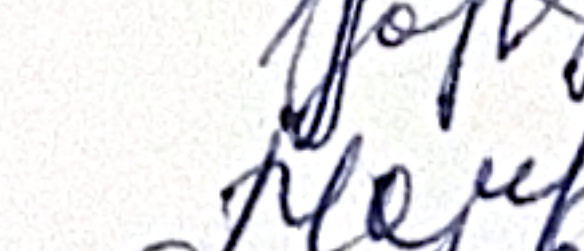
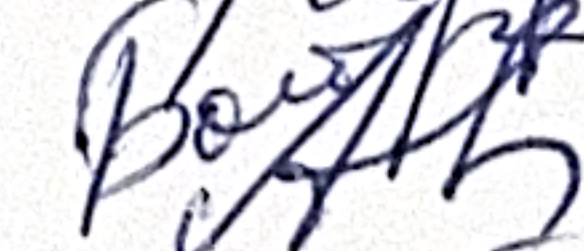
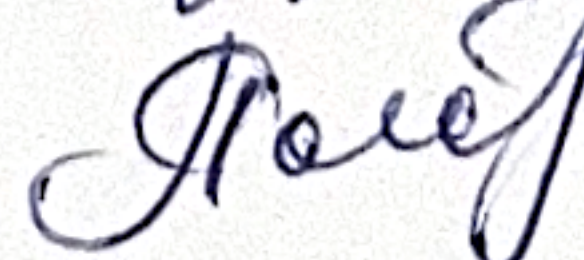
III орын – Мәжит Еңлік. ФҚӨ-312 тобының студенті. Қазақ тілін оқытуда медиатану элементтерін қолдану арқылы тілдік құзыреттілікті дамыту. *Ғылыми жетекшісі: ф.ғ.к. А.Даулетова.*

2. Марапаттауға ұсынылған ғылыми зерттеу жұмыстары ережеге сай рәсімделіп, республикалық конкурсқа жіберілсін. Әзірлеуге жауапкершілік ғылыми жетекшілерге жүктелсін.

Секция төрайымы:

Секция хатшысы:

Секция мүшелері:

 ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор
Ж.И.Исаева
 PhD Ж.С.Ергубекова
 ф.ғ.к., доцент Н.Д.Кошанова
 ф.ғ.к., доцент Т.И.Көшенова
 ф.ғ.к., доцент Д.Ислам
 ф.ғ.к., доцент С.Мағжан
 ф.ғ.к., доцент Ш.Карсыбекова
ф.ғ.к., д.м.а. А.А.Молдашова
ф.ғ.к. Р.Байымбетова
PhD Г.Д.Абиханова
PhD М.Талдыбаева